

I

Glas narušava tišinu zore: Prvo postavi putokaze. Kočeve zakucaj duboko u meku zemlju. Svom snagom. Znaci ne smeju da propadnu.

Naređenja šarfirera ore se preko sportskog terena. Na znak prstom nekoliko dečaka s trakom oko ruke izdvajaju se iz grupe i počinju sa radom. Svi su taze podšišani do ušiju, izbrijanih potiljaka gde se presijava koža obasuta čekinjama. Operušani. Prava stvar bi bila kad bismo još mogli da ih kupiramo. Tako se danas radi sa štencima.

Isteši rampe za one u kolicima. Drvene mostiće. Da svi bogalji mogu da se doguraju do prednjih redova. Ako se kiša pojača, da se nikome ne zaglibe točkovi.

Ostali podređeni nepomično stoje, umorne senke ne drhte čak ni po vlažnom i hladnom vremenu, pažljivo prate svaki poziv i gest svog komandanta u vlažnoj, smeđoj uniformi.

Šestorica sa kolicima s krečom. Povuci linije duž mostića. Kuda psi odstupaju. Razmak između linija šezdeset centimetara. Širina ramena plus pas. Neprijatno tačno.

Rat je. Glas se useca u tamu, daleko sve do bine. Vlada neka neobična akustika. Samo ovde ispred, za govorničkim pultom potrebno je šest mikrofona: četiri za blokove zvučnika koji su sa svake strane sveta upravljani na teren. Jedan služi za hvatanje posebnih frekvencija. Tokom pozdravnog govora neprestano se odmerava da bi se naglasili određeni efekti pri vođenju glasa. Šesti mikrofon priključuje se na

mali zvučnik ispod pulta koji služi govorniku da može da kontroliše sebe.

U radijusu od jednog metra ugrađuju se dodatni mikrofoni da se stvori adekvatno zvučno okruženje. Njihovo postavljanje predstavlja umetnost za sebe. Sakrivaju se u cvetnim ukrasima i iza zastavica kako publika odozdo ne bi mogla da ih otkrije. Čak i počasnoj straži i članovima partije moraju da ostanu nevidljivi. Gde leže zvučno mrtvi uglovi na ovom stadionu, gde se na galerijama talasi lome, o kakav se otpor odbijaju zvuci litalice i pogađaju ponovo iznenađena samog govornika? Niko zapravo ne zna da li su naši proračuni tačni. Karta samo nagoveštava poneki tamni areal.

Za ukupan zvuk posebno je važan mikrofoni koji visi gore u partijskom grbu kako se ne bi izgubio zvuk koji se odbija od govornika ka nebu. Noć je odavno prošla, ali na polju još vlada tama. Sa velikog amblema iznad mene odvajaju se kapljice kiše. Jedna mi udara u lice. Rasuto svetlo.

Dole se redarima izdaju instrukcije: prvo ulazak svih amputiranih. Polje se prelazi brzo. Staje se na obeleženim mestima. Prilikom guranja puna pažnja. Oprez: Ni sa kim ne smete da se sudarite.

Doskakuju i prvi dečaci iz HJ. Jedva se raspoznaju pod maglenom koprenom nad sportskim poljem: trčecim korakom guraju pred sobom prazna kolica. Da bi se prijem invalida iz svetskog rata glatko odvijao, do podneva čitav marš mora da se proba više puta. Kao prepreke duž rampi postavljene su stolice koje tokom proba zamenjuju publiku. Na vlažnim daskama neki dečak se sapliće i svojim kolicima udara u ogradu. Već viču na njega: Prokleta beskorisna budalo! Ako ti se to posle podne bude desilo ima da te prežalim. Još jedna svinjarija i biće kazni. A sad, još jednom sve od početka. Svi ljudi. Natrag u katakombe. A potom brzo na mesta.

Kako samo vodnik maltretira svoje momke. Kako ova deca mogu da se, još pre izlaska sunca, povinuju jednom tako piskavom organu, a da nijednom ne zagundaju. Da li

se u to unose, da li trpe poniženja škrgućući zubima, slušajući ovaj sirovi muški glas jer imaju osećaj da učestvuju u pokretu iz kog će i sami izrasti u gospodare? Da li su čvrsto ubeđeni da će se vremenom u njihova mlada ždrela usaditi isti takav glas?

Moj pogled ostaje na isprepadanom dečaku koji odlazeći neupadljivo trlja koleno i lakat. Podižem grubu kragnu kaputa, ježim se jer tkanina naleže na moj grkljan. A kako su mi tek prsti hladni i kruti, jedva drže pripaljenu cigaretu. Pojavljuju se ljudi s rolnom kabla u rukama praveći sebi put do bine između dečaka koji se povlače. Ali pre nego što se ovde gore postave kablovi neko mora da porazgovara sa šefom tima za dekoraciju, jer bi planirani aranžman s hrastovim lišćem trebalo iskoristiti za skrivanje poda. Svi kablovi dobro se maskiraju i sprovode dole u pod tribine. Nakon najave govornik želi da siđe do svojih slušalaca, i pri tom ništa ne treba da mu bude na putu.

Sad će da se namešta svetlo. Mi akustičari malo kasnimo. I šarfirer lagano postaje nervozan, ulazak slepih izgleda komplikovanije nego što je mislio, a dečaci iz Hitlerjugenda se preznojavaju: Zakoči kolica. Oni amputiranih udova stoje nepokretno. Posle toga ulaze slepci sa psima. Dresirani da se orijentišu prema linijama krede. Štapove pri tom nosite pod rukom. Tlo sme da se dodirne tek kad svaki slepac bude na svojoj poziciji.

Zaista su nabavili nekoliko slepaca da bi provežbali čitavu stvar. Ali oni prate svoje pse ovčare, neki se zapletu u povoce i hoće da padnu u blato. Mladi psi skreću s puta ili ostaju zbunjeni na mestu. S paničnim tonom u glasu šarfirer tera svoje momke: Podebljajte. Podebljajte. Odmah da ste kredom dva puta podebljali linije za pse. Životinje ovde ništa ne prepoznaju.

Jedan slepac zaustavlja se usred zraka reflektora i greje se na svetlu. Njegov pas vodič vuče povodac. Ali čovek ostaje čvrsto na mestu. U crnim naočarima ogleda se bleštava svetlost. I sa nagraavljenog stakla blješti meni pravo u oči.

Svaki pas zna svoje mesto. Ostavite bogalje. Sad okreni na početak. Ne okrećite se na mestu. Nemojte slepcima oko leđa. Počnite odlazak sa začelja. Zatim dalje do pročelja.

Slepici iz rata treba da prime govornika u opuštenom stavu pri čemu bi psi tu sliku remetili. Osim toga, na fotografijama za štampu utisak krhkosti treba da se potisne u korist zračenja snagom i spremnosti za borbu. I konačno čitava formacija nekako stoji. Već nedelju dana slepci vežbaju po sat vremena dnevno pravilno izvođenje nemačkog pozdrava. Ali sad kad podižu desnu ruku, ukazuje se užasna slika: vide se vodoravno ispružene ruke, ali i one koje su gotovo uspravno krenule ka nebu. A nekoliko slepaca drži ruku tako daleko u stranu, da osobi pored stoji ispred lica. Šarfirer je ponovo uspostavio kontrolu nad svojim glasom, bez predaha odzvanjaju komande: Diži, spuštaj, diži, spuštaj!

Dečaci iz HJ kleče ispred slepaca i nameštaju im ruke dok ne obrazuju jedinstveno pročelje. Tehničar javlja: Zvučnici su postavljeni, kablovi su takođe povezani, mikrofoni mogu da se priključe. Znak s druge strane: ima struje. Ko preuzima tonsku probu? Ja to nikako ne želim da radim. Šarfirer i tako uništava svaki test zvuka: Na kraju umarširavaju gluvonemi. Gluvonemi stoje najdalje jer ne mogu da kliču Vođi.

Nesigurni pogledi dečaka iz HJ. Dvojicu vidim da čak i šapuću. Gluvonemi: vidi se kako izranjaju iz katakombi. Ili oni ljudi tamo koji čvrstim korakom stupaju na trkalište uopšte nisu gluvonemi? Da li je šarfirer pogrešio? Da nisu to jednostavno počasni gosti? Pa ipak, to mora da je najavljen delegacija nesposobnih za rat. Ah, kakva pojava u sumraku, s tajnim jezikom, njihovim jezikom pokreta i neobičnim uniformama, smešno dobro ispeglane i uštirkane, kišne kapi presijavaju se na peševima. Uniforme iz mašte, jer nije dan od njih nikad ne bi mogao da postane član Vermahta.

Šta je naš zadatak, šta mi kao akustičari da radimo s njima? Oni neće moći posle podne da prate doslovan tekst govora. Pa ipak će gigantska oprema za ozvučenje da podvrgne njihova tela stalnim potresima: ako već ne mogu da

shvate smisao tonova, onda ćemo da im ispreturamo utrobu. Postavljamo uređaj: visoke frekvencije za kosti lobanje, one niže za donji deo trbuha. Šumovi treba da zagrabe duboko u tamu stomaka.

Na sportskom terenu vide se ljudi iz SS-a koji kontrolišu stanje priprema. Izgleda da dečacima iz HJ crne uniforme ulivaju strah jer razmenjuju drugačije poglede nego tokom čekanja gluvonemih: kako se samo kožne čizme, kabanice, pa čak i sama lica, u senci štitnika na kapama, slabo razlikuju od blede pozadine. Šarfirer je, na sreću, svoje invalide ipak postavio kako treba na vreme. Svi u poziciji. Odlikovanja tiho zveckaju. U nastavku je proba uređaja, na govorničkom pul-tu šarfirer izgovara nekoliko reči. A kako on samo više, kako u tonu oponaša svog firera tako što opremu za ozvučenje opterećuje do krajnjih granica. I njegov glas isto tako.

Zar on ne zna da svaki uzvik, svaka tako glasno izgovorena izjava na glasnicama ostavlja mali ožiljak? Zar to ne znaju ljudi koji svoje glasove tako silovito troše, koji se tako neoprezno ponašaju prema svom organu? Svaka ljutnja ogleda se u prezategnutim glasnim žicama, one se i dalje ozleđuju i tako jednog dana ozleda više nikad neće moći da se otkloni, glas će ostati obeležen do kraja života.

Stadion se trese. Moje telo se skuplja. Ili se ne skuplja, već je pod pritiskom stešnjeno u jedan kruti blok. Zabranjeno je pokriti uši rukama. To i tako ništa ne bi koristilo: toliko se orilo, da je do kostiju prodiralo. Vazdušne mase okreću se ovde neslućenom silinom. A na sportskom terenu nekolicina statista stoji kao začarana.

Čim prestane pritisak zvuka, gluvonemi dižu desnu ruku i otvaraju usta isto kao i svi ostali. Tako celokupna slika postaje harmonična. No, dok se iz prednjih redova čuje jedno glasno „Zighajl“, iza se jedva prepoznaje napregnuto kreštanje. Potom jedan od ljudi iz SS-a obilazi umesto govornika prvi red. Ruke i prazni pogledi upereni ni u šta: tik pored onog koji sad spušta podignutu ruku i stiska je pun poštovanja. U tom trenutku orkestar počinje s maršom.

Moj zadatak je time završen. Na putu ka izlazu grupa gluvonemih tumara s druge strane reda. Ljudi umorno cupkaju s noge na nogu, puše i razgovaraju, dok se jutro navlači svojim jezikom gestova. Kao leteće lisice krilima, mašu nećujno rukama između dana i noći.

Jedan od njih prislanja dva prsta na usne da bi odmah nakon toga poleteo rukom ka nebu: nosi li žestina ovog pokreta snagu iskaza? Da li ovo za gluvoneme znači govoriti glasno? Pa kako onda izgleda tiha, bojažljiva izjava? Da li se već drhtanje čoveka oborene glave može vrednovati kao poruka nekom drugom? A šta ako oni njegov govor uopšte i ne primete, jer sami čavrljaju u jutarnjoj vlažnoj studeni. Samo drhtanje govori nešto, a glasovi ga ne mogu zameniti.

Nedokučivi su. Oni bez nogu se odmah mogu prepoznati. I slepci se prepoznaju: po njihovim zatamnjenim naočarima, po njihovim štapovima i pipajućim koracima, po praznom pogledu ili praznim očnim dupljama kad podignu naočare da se počesu po nosnoj kosti ili da obrišu znoj sa kapaka. Ali gluvonemi se ne mogu prepoznati. Čak i ako gluvonem ne reaguje kad mu se obratimo, ipak bi to mogao da bude neki ćutljiv čovek, ili možda osoba koja je samo prečula dozivanje.

Svi ti ljudi ovde koji ne mogu da govore: šta im je to isteralo govor još pre rođenja? Oni koji ne znaju ni za kakav glas: šta nose u sebi, šta odzvanja u njihovoj unutrašnjosti ako nisu glasovi, ako ih nemaju ni u mašti, ne mogu da čuju glas. Može li se uopšte shvatiti unutrašnjost jednog čoveka, ili u njemu čitavog života caruje praznina? Ništa se ne zna o gluvonemima, niko ko ima glas ne može ništa saznati o njihovom svetu. Tim pre moraju jedan drugog da obavestavaju, a da me u prolazu i ne primete: jedan drugom upadaju u gest, a od bujice reči ruke više ne prate.

Ja sam čovek o kome nema šta da se kaže. Kako god da slušam unutrašnjost, ništa ne čujem, samo potmulj odjek ničega, dole iz trbušne duplje možda grozničavost, romorenje mojih iznutrica. Nije da nisam u stanju da opažam uti-

ske, da sam otupeo, da ne želim da gledam i slušam svoju okolinu pažljivo, naprotiv: ja sam suviše budan, pažljiv kao moj pas, uvek sam budan, pratim najsitnije promene tonova i svetla, možda i suviše budan da bi mi nešto od toga promaklo jer već sledeća pojava treba da se opazi. Ja sam čovek koji je kao komad prazne trake nalepljen pre početka premazane tonske trake: koliko god da se potruđiš tu se ne može snimiti ni najsitniji ton.

Moj pas je uzor, a ne pratilac: čim Koko čuje da se približavam sav se uznemiri, prepozna ko ulazi u kuću kad se kapija dole otključava, poznaje grebanje donova mojih cipele po izlizanim stepenicima, tačno zna kako gelender škripi kad se na njega oslonim, gura njušku u otvor ispod vrata od stana i njuši miris svoga gospodara, grebe šapama po kvaki i skače zašiljenih ušiju ka meni kad otvorim: I tek tad začuje svoje ime iz mojih usta. To je ono što se u akustičkom zaleđu mora naučiti: oslušivati stanje vazduha upravo u trenutku pre nego što padne prva reč.

Podrig. Upravo je neko podrignuo u mojoj blizini. I koža na vratu mi se naježila još pre nego što je priroda zvuka postala jasna. U prozoru tramvaja kao u ogledalu tražim tog putnika. Mora da je bio muškarac, već nešto stariji. I eto, dva sedišta iza mene, razlivena karikatura nekog muškarca, raširenih novina pred sobom kao da se ništa nije desilo. Svi putnici morali su primetiti da je ovaj čovek glasno podrignuo. Ako bi se to još jednom desilo ništa mi drugo ne bi preostalo nego da potražim slobodno mesto u prednjem delu tramvaja. Neko je očigledno raspoložen da tiraniše svoje saputnike na ovakav način. Gde su izveštači iz rata? Izbrišati. Zvuci takvih kreatura morali bi da se brišu.

Stojim pred sobom kao pred gluvonemim: jednostavno nema ništa da se čuje, a ni gestove ni mimiku ne mogu da razumem. Kraj dvadesetih, a još neupisana, glatka voštana matrica, dok su ostalima odavno utisnuti nebrojeni tragovi, gde će se uskoro čuti grebanje ili pucketanje jer su tako često puštane. Nikakva prepoznatljiva prošlost i ništa što mi se

dogodilo, ništa u mom sećanju, ne bi moglo doprineti nekoj priči. Sve ostaje ograničeno na nešto malo slika, tačnije na mrlje boja. Ne, još manje: samo smena sive i crne, u sumraku, magnovenje između noći i dana.

Jednom dok smo zimi rano ujutru još u mraku, išli s celim razredom na nezaobilazne telesne vežbe, čuli smo sa plafona sale neki čudan zvuk, a kad je profesor upalio svetlo gore smo videli nešto crno kako leprša. I neko reče: „Slepi miš.“ Verovatno se nedugo pre toga izgubio dok je očajnički tražio sigurno mesto za svoj zimski san, a sad mu je prvo zasmetala bučna horda dečaka, a zatim i svetlost. Dok su drugovi iz razreda nastavljali da prave buku, ja sam ostao sasvim miran, kao da se ćutanjem pojedinca buka ostalih može potisnuti, da bi uznemirena životinja mogla da se smiri. Već sam se nadao da će nastava do proleća biti prekinuta da bi šišmiš ovde imao svoj mir. No, u tom trenutku jedni su već počeli da svojim cipelama nišane životinju, a neko je pri sebi imao i loptu koju je dodao najboljem bacaču u razredu. Svom snagom ju je vinuo naviše i promašio za malo. Praskanje pri udarcu pretvorilo se dole u borbene uzvike, još jednom je naciljao i bacio, pa još jednom, i uvek bi neko otrčao da projektil koji je pao na zemlju donese natrag, dok je slepi miš leteo od ugla do ugla. Uz glasni povik da se zavede red, tek je nastavnik fizičkog, hoteći da započne čas, završio ovu scenu.

Podrhtavanje tela slepog miša i njegovih krila koja su bespomoćno treperila, čitavo jutro bilo mi je pred očima, crna kreatura stajala je kao paslika i nije mi uspelo da izbrišem ovu pojavu, da nemirno kruženje pretvorim u snažne pokrete krila u slobodnom lovištu, koje sam poznao kod letećih lisica u svom albumu sa sličicama iz cigareta. Kod kuće sam odmah potražio stranu koju sam tako često otvarao da je već dobila uši i postala sva masna, sliku iz Afrike: naspram crvenog zalaska sunca izdvaja se sasvim obršteno drvo na kome naglavačke visi čitav grozd crnih životinja. Nekoliko letećih lisica kruži u vazduhu, oni su se već probudi-

li jer će tokom noći, vođeni mirisom biljki što cvetaju noću, leteti ka svom drvetu za brštenje. Noćne životinje. Noć. Otvaranje sveta gde nema borbenih krikova i nema telesnih vežbi: Dođi crna noći, ogrni me senkom.

Mokar sam do kože i promukao, iako ovog jutra nisam razmenio ni pola tuceta kratkih rečenica sa svojim kolegama. Sledećih dana mi iznova predstoji unutrašnja služba, pre svega tupava otaljavanja koja moj drug iz kancelarije svako više voli od terenske službe. Ne razumem zašto on uopšte radi kao akustičar? Pa beskrajne liste bi mogao da sastavlja i u bilo kojoj drugoj firmi. Koga to zanima da li uređaji za ozvučenje uopšte ispunjavaju predviđene vrednosti, ili pokazuju kakva neznatna odstupanja? Pa ipak je ovako glup posao ono što mog saradnika iz sobe ispunjava: da proveriti da li rezultati utvrđeni tokom laboratorijskih oglada zaista odgovaraju vrednostima proba. Prema samim zvucima on je sasvim ravnodušan, čak mi deluje da baveći se papirologijom hoće da izbegne svet tonova s kojim bi u laboratoriji ili na terenu nužno došao u dodir. Danas ne idem na posao. S obzirom na to da će se marš održati tek posle podne, vrednosti ionako neće biti dostupne do kasne večeri.

Jutarnja magla se podigla, a u mojoj sobi se još nije sasvim razdanilo. Mali prostor i vrata na balkonu širom su otvoreni, hladan, težak vazduh, pesma ptica. Ovde je moj pisači sto pretovaren papirima, mašinom za pisanje i knjigama, prašnjave preko potrebne stvari koje mi samo retko kad dođu pod ruku. Usred ovog nereda je raščišćen prostor. Tu je mesto za gramofon da mi uvek bude nadohvat ruke kako bih mogao da stavljam ploče a da ne moram ustajati. To je jedina fleka bez prašine na površini pisaćeg stola, jer prašina je smrtonosna, ubija svaki ton. Pa ipak, nije moguće svakog trenutka slušati ploče. One već neko vreme stoje nedirnutе u kartonu, u svojoj požuteloj papirnoj futroli jer aparat leži na podu, rašrafljen, razložen na sastavne delove, unutrašnjost mu viri napolje. Greška u radu: da li je do prenosnog kaiša ili do motora?

Svi mi nosimo ožiljke na glasnim žicama. One se obra-
zuju u toku života i svaka izjava ostavlja svoj trag, počev od
prvog vriska novorođenčeta. I svako kašljanje, svako krešta-
nje i promuklost nagrde dalje naše glasnice urezom, kvr-
gom ili šavom. Mi to ne primećujemo jer ožiljke nikad ne
možemo da vidimo. Drugačije nego kad primetimo nabor
na jeziku ili kada pogledamo duboko u ždrelo i uočimo
opasno crvenilo. Pa ipak, svakom su poznati znaci pretera-
nog naprezanja i zamaranja, ako ništa drugo onda iz priče:
takozvani pevački čvorići, polipi, piskav, tanak glas. Kako se
samo mora pažljivo ophoditi prema glasnicama. U stvari, je-
dva da se i sme govoriti.

Sasvim mali broj glasova na ovom svetu je bez ožiljaka,
ili recimo: prevučeni prefinjenom mekom patinom. Nika-
kvo čudo da se misli kako je ono neopipljivo nešto, što se
naziva duša, smešteno u glasu. Ofornjeno disanje, dah ono
što čini čoveka. Tako ožiljci na glasnim žicama obrazuju spi-
sak doživljaja koji su se urezali, akustičke erupcije, ali i ću-
tanja. Kad bi se mogli napipati prstima, sa njihovim prelazi-
ma, odmorištima i grananjima. Tamo, u tami grkljana: to je
tvoja vlastita povest koju ne možeš da rastumačiš.

Osećaš, a da ne znaš uzrok tome, samo kako postaju pri-
metne: kad ti od jednog do drugog trenutka neposredno
usta ostaju suva, kad se grlo stisne, kad, naizgled bez razlo-
ga, ne možeš da dišeš, a iz pluća kulja samo jedna stvar: ni-
šta. Dok stojim u redu da kupim rezervni deo za gramofon:
zašto me podilazi jeza duž leđa dok neka mlada žena buč-
no, burno upada u prodavnicu, a njen se glasan razgovor sa
samom sobom čuo već kroz vrata. Zbrkan monolog naglo se
promenio, žena počinje grlenim glasom da se obraća zane-
melim mušterijama, gleda jednog za drugim pravo u oči i
žali se da je tri duge nedelje čekala da joj se popravi radio.
Šta to čujem u ovom glasu što me uplašilo, zašto mi i sop-
stveni glas deluje odbojno, da, on pre svega? Ne znam. Zbu-
njeno posmatram ovu ludu koja, pošto niko ne reaguje na
nju, govori još glasnije: Hoće li napokon neko čuti mog

Hajнца Rimana. Celog dana bi njegove pesme trebalo da se
puštaju, a ne slavljenje pobede i ostale gluposti.

Pri tom još počinje i da peva, krešti nekoliko stihova šla-
gera, glas joj podrhtava, zavija, puca i opet počinje ispočet-
ka. No, niko ne ispravlja ženu, kao da ostale mušterije i ne
primećuju kako odvratni glas proždire svaku ćeliju njenog
tela. Da li sam ja jedini koji čuje ovaj ton od koga se kosa di-
že na glavi? Ton koji dobuje po slepoočnicama i od koga ču-
tava lobanja pulsira. Kao da sam jedini ja budan u dubokoj
noći dok predstoji napad iz vazduha, a bombe tek što nisu
pale na nas. A nema nijednog sigurnog podruma. Sad žena
spopada nekog starijeg gospodina i direktno mu govori u li-
ce: Baš sretoh Božić Batu, dogovorili smo se da se nađemo
i uskoro ćemo se videti. A koliko često ti srećeš Božić Batu?

Onaj kome se obratila ne pravi nikakvu grimasu. Ja tako
ne bih mogao, ipak se tu radi o napadu, kao kad je jutros
onaj čovek podrigivao u tramvaju. Sad bujica reči prosikta
tik pored mog uha: Uskoro moram kući, moj plišani meda
je sasvim sam, potrebni su mu njegovi zob i seno.

Tako stojiš neposredno na slušnoj liniji fronta, a da ni-
šta nisi zgrešio. Samo brisati. Sve izbrisati.

Poreklo moje duboke odvratnosti prema poremećenim,
nezgrapnim glasovnim pojavama mi je potpuno nejasno. A
takođe i razlog moje naročite naklonosti: zašto me obuzima
neopisiv mir kad sedim pred svojim gramofonom i držim u
rukama jedan od ovih crnih komada od šelaka, uveče, po-
mrčina, u sumrak, svetla isključena u čitavom stanu. Svaka
ploča nosi na takozvanom ogledalu, tamo gde brazda zavr-
šava neposredno pred etiketu, gravuru sa tuđim rukopi-
som: obično su to tehnički podaci, serijski brojevi i strana
ploče, ali u pojedinim slučajevima i kratke poruke ispisane
nepoznatom rukom, koje je rezač matrica sakrio.

Stavljam prvu stranu. Tanjir gramofona počinje da se
okreće, aparat ponovo radi. Tišinu u stanu ne bih mogao
još dugo da izdržim. Spuštam ručicu s iglom i krckanje se
odmah čuje, pre nego što počne snimak. A onda: bariton.

Kako on vibrira, kako samo izbrusi vazduh! Nikad mi nije bilo jasno kako jedan konzerviran glas ima takvu moć da uhvati ono iznutra. Samo treperenje tuđih glasnica. Koko sedi pored mene i obojica slušamo.

Igla povlači trag preko svetlucavo crnog šelaka, bolno dodiruje ploču i svakim okretom neprimetno glode brazde, kao da hoće da prodre u dublje regije kako bi se približila izvoru zvukova. Sa svakim novim sviranjem oslobađa se nešto iz materijala, iz ove mešavine smole, čađi, voskastih ekskremenata tvrdokrilne vaši. Živa bića su podarila svoj deo. Ovde su izlučevine života stešnjene da bi zvuk mogao da postane materija, kao što su urezani glasovi izlučevine čovekovi znaci života.

I mora uvek još i crno da se pridoda, crno: noć i ono što je izgorelo, tek tad glasovi mogu da se sputaju. Za razliku od pisanja ili slikanja gde se boje nanose, a da se bela podloga ne ošteti, potrebno je ozlediti površinu da bi se zvukovi uhvatili, potrebno je izrezati nosač tona pomoću rezaljke, kao da najnestalnija pojava zahteva najtvrđi postupak, kao da ranjiv fenomen samo pomoću procedure koja povređuje može da se fiksira.

A zatim pevanje nestaje, pesma je gotova. Ručica čvrsto zakačena, pristigavši na kraj zvukova, u brazdi za izlazak. Pri svakom okretu zakrcka jednom glasno kad igla skoči natrag i iznova povuče isti krug.

Pregledam neke nove, još nepreslušane ploče: to su snimci koji nigde ne mogu da se kupe, radi se o retkim snimcima iz našeg arhiva zvukova. To je jedna od ono malo prednosti mog radnog mesta: pristup zbirci specijalnih snimaka. Nakon kraja radnog vremena često još dugo pretražujem kartice ne bih li našao neki zanimljiv materijal. Ovde ima skoro svega da se čuje, gotovo svi mogući čudni zvukovi utisnuti su ovde u vosak: glasovi ptica, razne vrste vetra različite jačine. I šumovi vode i lavine. Automobili u pokretu, mašine u pokretu, čak i buka koju je napravio pad

velike zgrade. Takve ploče nisu napravljene da ih neko sluša uživanja radi, one služe za testiranje pri probama akustičkih aparata za čuvanje i reprodukciju u laboratoriji.

Većina ovih tisaka su unikati: poneo sam nekoliko snimaka govora, a takođe i neobične ljudske tonove. A takvi snimci ogoljenih glasova su mi još draži od pevanja radnog muzikom. Tako taj organ leži sasvim obnažen preda mnom, nezaštićen, tu je drhteća raspuklina glasa, tu se rad jezikom čuje još intenzivnije. Iz ovih ploča, samo na osnovu glasa, u mojoj predstavi nastaje čitav čovek. Tada se, kao kod arheologa koji proučava neku krhotinu, na osnovu komadića zaključuje o celini. Tu ništa nije potrebno, ništa više nego samo pažljivo slušati.

Zanimljivo je takođe i čuti glas preko telefona, onda ga tokom slušanja otelotvoriti, a zatim sresti njegovog vlasnika da bi vlastitu maštu proverio stvarnošću. Uglavnom to bude razočaranje: ljudi nisu ni izdaleka toliko interesantni koliko bi se moglo pretpostaviti na osnovu njihovih glasova. To bih morao da prostudiram tačnije, moram da razvijem još osetljiviji sluh i da osluškujem svako zasenčenje da bih predstavu jednom doveo do poklapanja sa stvarnom pojavom osobe.

Koko upravo hoće da se mazi dok se vrti ploča s kijanem, hrkanjem, nakašljanjem i disanjem. Navaljuje na mene trljajući svoje meko lepršavo krzno. Da li su ovo tonovi koji ga na to podstiču? Skače k meni, nestašno mi liže ruku i ne dopušta da ga moja odglumljena nezainteresovanost od toga odvrti. Sve dok ne popustim: milujem ga i mazim između ušiju. Vlažna njuška udara u mekotu moje ruke. Svojim krznenim ušima on dakle, može da čuje bolje nego mi ljudi. Po danu se može gledati sasvim duboko u njih. Rozikaste krivine idu dole ka tami. Šašoljim Kokov vrat, a on odmah podiže glavu koliko može kako bi mi pustio ruku da se igra. Ispipavam prstima čvrst pseći vrat. Ovde je mesto odakle dolaze zvuci, ovde ispod ovog hrskavičavog štitnika je mesto glasa.

Prelazim preko Kokove lobanje: gde je tu čulo sluha? Gde je u njegovom psećem mozgu smeštena sposobnost da se obrazuju tonovi? Na osnovu oblika lobanje, kvrga i uvala može da se zaključi gde su mesta određenih regiona mozga, tako je utvrdio profesor Jozef Gal još početkom prošlog veka. Za Gala je svaka glava bila mapa mozga. Kod gluvonemih, na primer, kad bi im lobanja bila obrijana, on je mogao već samim pogledom da dijagnostikuje vrstu oštećenja, a da mu se pre toga ništa o tome nije reklo. Posmatranja profesora Gala ispunjavala su čitave atlase.

Samo popisivanje moglo bi da nas zaštiti od ulaska iskvarenih tonova. Ali što se tiče prirode ljudskog glasa: samo nekoliko površnih skica o zvučnosti, nacrt bačen na papir, s nekoliko brljavih poteza, koji bi trebalo da ocrta oblast onih koji čuju. Možda začetak karte, od koje najviše levi donji ugao pokazuje nekoliko slabih linija, a da pri tom do tada merilo nije bilo utvrđeno. Uz to nekoliko mutnih tačaka koje jedva pomažu pri orijentaciji. Gde uopšte, u kojoj oblasti, kad mapa ni legendu nema.

Koko se skupio na mom krilu i već spava. Sa svog mesta otvaram vrata balkona i ostajem tu, još koliko za jednu cigaretu, pred pločom koja je odsvirala svoje. Veoma vedra, hladna noć. Na takvom vazduhu svaki ton spolja ubada duboko u uvo. Negde tamo neko vozilo. I koraci što tiho iščekavaju. Ne, Koko ne spava zaista, makar ne mnogo duboko: uši mu se uvek trgnu već trenutak pre nego što neki zvuk i sam čujem.

Karta na kojoj bi i najnezatniji ljudski zvuci morali da se popišu: na primer ono žestoko istiskivanje vazduha između opuštenih usana, koje praktikuju neki pušači, gest napola nemaran, a napola lascivan koji stvara tako gadan zvuk da me zagrebe do krvi te u meni i nehotice raste nagon da zadavim onog ko tako odbojno bezvučno zviždi. Ali za jedno takvo, možda sasvim opravdano, delo na kraju bih ipak uvek bio prevelika kukavica. Prevelika kukavica i da opusjem pušača, ili samo da mu ljubazno skrenem pažnju

da mi smeta. Ja nisam dorastao tome da se neprijateljski ponesem prema nekom. Zapravo, ne ustručavam se čak ni da se opominjući nakašljem. Moguće je da će oni dečaci od jutros, iz HJ, kad odrastu biti sposobni za tako nešto a da ne trepnu, jer se od detinjstva treniraju da u ledeno jutro po mraku ustaju, samo da bi se znojili pod vođstvom nekog šarfirera. Čista sreća za nekog kao što sam ja da sam odrastao pre ovog Rajha: život u logoru, zborovi. Fizički odgoj, za kojim slede muški vonj i muški razgovori u zaparenoj kabini za presvlačenje: nadzirani vlažni snovi.

Ko je rođena kukavica, taj mora da se svega plaši. Čak i zalaženja u grupu jednako nesigurnih dečaka gde se svi jedan pred drugim razgolićuju sve do jedva razbuđenih piša. Taj se ne usuđuje da stoji go ni pod zajedničkim tušem, taj se ne usuđuje da kroz noge nekog drugog u vreloj pari odmerava prvu bradu. Kad samo ne bi bilo tog prostačkog tona, tog sumračnog tona koji očigledno uvek pripada takvim muškim glasovima. On može dotle da dovede da se neko isključi, jer jednostavno to više ne može da sluša. Takođe, jer ovaj ton deluje neodvojivo vezan za onaj drugi: ton naređenja bez ikakve dvosmislenosti, u kom je svaka nijansa izbledela. Kako se samo lako dešava da neko, nakon što je ovladao jednim, automatski, s vremena na vreme, prelazi u drugi. Preti li nam svima da jednom poprimimo taj ton karsarne? Možda niko ne može da se oslobodi iskušenja. Osim naravno gluvonemih pred kojima ovaj ton mora da kapitulira jer ne može da ih učutka. A osim toga: profesor Gal je takođe bio usamljeno dete. Nije mu donelo mnogo prijateljstva kad je sa devet godina primetio da drugovi s buljavim očima posebno dobro uče napamet. Ali profesor Gal, taj je uvek imao svoje lobanje sa sobom, imao je makar svoju zbirku dečjih mrtvačkih glava.

Ko hoće da napravi ovakvu kartu, sa svim glasovnim bojama, taj ne sme, kao Gal, da dopusti da ga ostali u njegovom okruženju zbune. Za njega ne mogu, kao ni za onog merača lobanje da misle da je kukavica. Taj ne sme da se

ustručava ni od najekstremnijih izjava, taj takođe mora da bude uvek na mestu gde vrebaju opasnosti da bi svaki ton mogao da uhvati i zapiše. Taj ne sme da se uplaši ni od toga što neki zvuci nikako nisu prijatni, ni za uvo onog koji sluša, ni za onog ko ih proizvodi. Izvor zvuka koji u takvom trenutku za slušaoca sme samo to da bude, dakle samo izvor zvuka, a ne na primer čovek u bolovima kome treba pomoći u pomoć. Ne smem da dozvolim da mi sa nekog značajnijeg glasa pažnju skrene grubijansko ponašanje kojim šarfirer maltretira dečake, ne sme da mi skrene pažnju raspala pojava propalice u tramvaju, pojava poremećene žene koja je napala starca svojim pitanjima o Božić Bati, slami i medama. A takođe ne smem da zurim u gluvoneme i njihove čudne pokrete dok možda propuštam kako se nekom od njih otme neartikulisan zvuk. Čak i kada bih onome što dim cigarete tako zvučno ispušta skočio za vrat, napor čvrstog stiska mojih ruku ne bi smeo da za mene učini neprimetnim predstojeći zadnji uzdah.

Ova karta se neće pisati prema poznatim pravilima, ne unutar granica koje se mogu oceniti, ona ne premerava neki poznati teren s nove tačke gledišta: ona pokazuje oblast s one strane svih kartografisanih ljudskih predela. Pravljenje jednog takvog plana zahteva neizmerno strpljenje, možda čak jedan određeni jecaj čini uporedni snimak neophodnim da bi se nijanse ovog žalosnog zvuka mogle zgrabiti. Ali bela mrlja ne da se ispuniti, tek godinama kasnije neki srodan ton iz usta nekog drugog izvora zvuka. Moguće da jedan ljudski život za to nije dovoljan. Moraš da oprčiš stazu kao životinja, nikako ne smeš da postupaš kao čovek koji si, kao bičar koji misli da sve pojave treba zauvek posmatrati samo onako kako se u dosadašnjem životu iz navike radilo. Dok se nebo odjednom ne otvori, dok se jednom s ogromnom silinom svet tonova ne prelomi preko nekog i ne sruši mu sve na šta je navikao, kao što mene ono podrigivanje još iznenađuje, iako bi za moje uvo to smelo da bude samo jedno: povod za novi unos na moju skoro praznu kartu.

II

Sad nas je šestoro. San još nije gotov, mrkli mrak, usred noći, pusti me da spavam, prestani da me drmusaš, pusti me, malena sestra, Hajde, upravo rođena, ali ne treba valjda zato da ustajemo, ne usred noći, tek kad se razdani, ujutru rano idemo odmah da je posetimo, pusti me konačno na miru, i za školu sad još nije vreme, nije ni vazдушna uzbuna, pa i nije vazдушna uzbuna.

Drmusala me je dok me nije probudila. Opet je otišla, ostale je pvela sa sobom u kupatilo. Koliko je sati? Moramo li u bunker? San još nije gotov. Ko je upalio svetlo? Krevet je topao, jastuk ulegnut. Ko je šaputao: Obuci se i umij, brzo? Dadilja. Čujem njen glas iz kupatila, tiho govori s mojom braćom i sestrama. Rekla je: Odvešće vas.

Zašto će nas odvesti? Ko? Kuda? Da li ćemo ići do mame u bolnicu, treba li da vidimo Hajde? Pa oni spavaju. Da li se nešto desilo? Mama je već čitav mesec na klinici, loše joj je bilo, sve vreme čekala je dete, bila je tako tužna svaki put kada bismo je videli. A sad je na kraju ipak ispala devojčica, a ne drugi dečak što je tata toliko želeo. Kad je mama došla jednog poslepodneva da nas poseti kod kuće, s tatom je pričala o još jednom sinčiću.

Gledam napolje kroz prorez na zavesi: i dalje je crna noć, nigde svetla, sve se smračilo. Tako je tiho, još je rano za ptice i za ljude. Duva li vetar? Ne znam, ne vidim drveće. Ipak, tamo, tamo se grana ljulja tik do prozora. Ali grana je gola, ne šušti lišće, to je voda iz kupatila. Inače je tiho ovde u stanu. Dadilja me zove: Helga, hoćeš li da potražiš za sva-